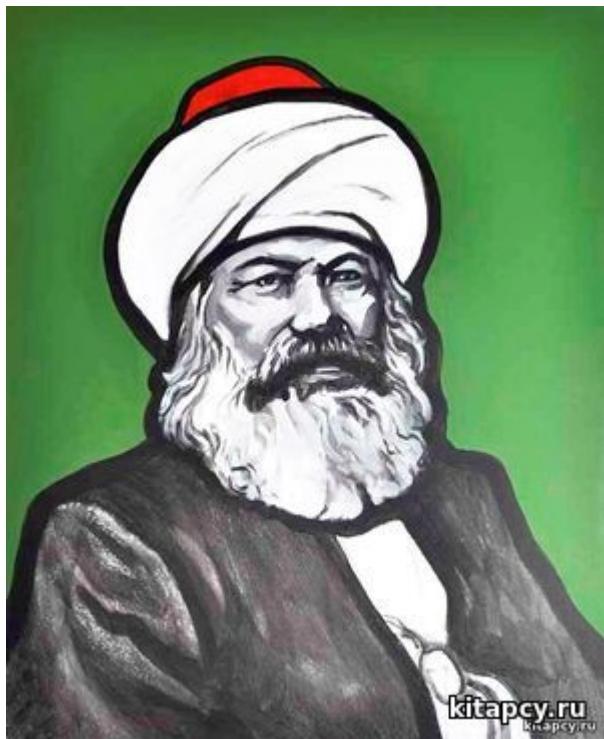

Şol sakallaga gulak geriň

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 23 января, 2025

Şol sakallaga gulak geriň ŞOL SAKALLAGA GULAK GERIŇ

«Musulmanlar üçin **boýun egmek** diýen zat ýokdur.»

Ýewropadan daşgaryn diñe Alžire gidip gören Karl Marks gyzy Laura Lafarga Alžirden ýazan ýazan hatynda şeýle diýipdi. Ýyl 1882-nji ýyldy...

Musulmanlar şondan bir ýyl öñ Sidi eş-Şeýhiň liderliginde fransuzlara garşıy baş galdyrypdylar. Fransuz kolonial hökümeti hennäce zorluk-süteme yüz urup, gan dökse-de, musulmanlar boýun egenokdy...

Marks hatynda «deňsizlik – hakyky musulman üçin iniňi tisgindiriji-ýigrenji zatdyr, emma belent duýgulara rewolýusioner hereket goşulmasa, soňy bibatlykdyr» diýýärди.

Marksyň aýratyn ýaňzydan **rewolýusion hereket** sözünüň üstünde häzir ýörite durup geçeris...

Dowam edeliň:

Marks musulman dünýäsine ýat biri däldi. 1853-nji ýylda Krym urşunyň başlanmagy bilen osmanlylar we musulmanlar hakynda ýazylanlary okady. Aýaly Ženni Marks Germaniýanyň Sosialist işciler partiýasyny esaslandyryjy Fridrih Adolf Zorgä 1877-nji

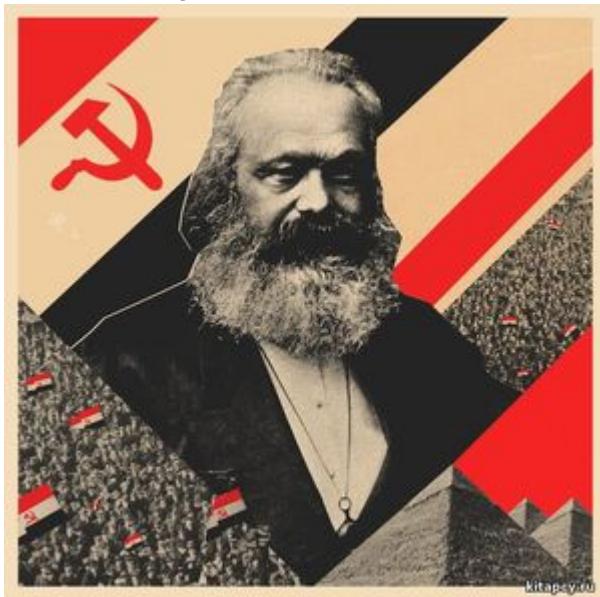
ýylda ýazan hatynda şeýle diýdi:

«Ärim şumat Gündogar meßelesine kelle döwýär we barça hristianlaryň edýän pyssy-pyjurlyklaryna, zorluk-sütemler arkaly ýasaýanlara garşy Muhammediň nesilleriniň başy dik we sarsmaz şekilde orta çykmalaryna begenjine nard daşlaryny atýar...»

Marks soñky makalalarynda osmanly meßelesine-de degip geçdi. Onuň pikiriçe global kapitalizm Osmanlynyň ykdysasy ösüşine päsgel berýärdi. Ýurdy çöküşlikden diňe dünýewi hukuk sistemasy halas edip biljekdi...

Marks muslimanlaryň halas bolusyny «rewolýusioner hereketde» we «dünýewi hukuk sistemasynda» amala aşyryp boljagyny öňe sürdi....

A Osmanly nätdi?

• **ÝAPON DERSI**

Robert E.Ward bilen Dankwart A.Rustow "**Political Modernization in Japan and Turkey**" kitabyny 1964-nji ýylda çap etdirdi. (henizem türkçä terjime edilmedi!)

Kitap Osmanly Türkiýesi bilen Ýaponiýanyň bir asyra golaý wagt içinde geçirilen syýasy modernleşmesini öwrrendi. Şu soraga jogap gözledi:

XIX asyrda ykdysadyýetleri biri-birine meňzeş bu iki ekerançylyk ýurdunfa bir asyrdan soň nämeler bolup geçdi? Ýaponiýa iň ösen ýurtlaryň birine öwrülip ýetişdi welin, Türkiýe näme üçin şol öñki garyplygyna galdy?

Ýaponiýa meýji restawrasiyasy diýilýän kapitalistik

yk dysady yet dolanşygynyň mehanizmlerini sazlap biljek syýasy, ykdysady we medeni çäreleri baryp-ha 1868-nji ýyldan bäri durmuşa geçirmäge başlady.

Osmanly bolsa hut şol ädimi otuz ýyl öñ, 1838-nji ýylda «Baltalimany» we bir ýyl soñ jar eden «Tanzimat» permany bilen ädipdi.

Şol döwür Osmanly ýanyçarlar gwardiyasyny (Ýanyçar ojagy) ýatyrsa, Ýaponiýa hem şogunlaryň-samuraýlygyn soñuna nokat goýdy. Emma...

Aradaky tapawut şundady:

Osmanly daşky görnüşde-biçüwde-şekilde üýtgeşmeler girizdi. Ýaponiýa özgerisi süññünde geçirirdi – samuraýlygy dünýewileşdirdi, on bir maddalyk «konsitusiýa» taýýarlady.

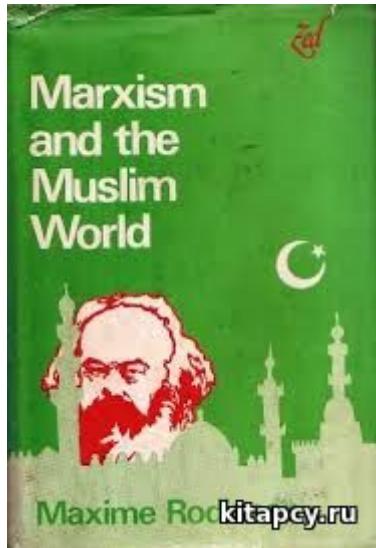
Şeýle-de, dini akymmy ýa dälmi, üstünde häzirem jedeli gidýän we halkara ideologiýa öwrülen konfusiçilik ruhany taglymatynyda sekulýar-dünýewi röwüşçaýdy.

Galyberse-de... mysal üçin öýlerde okadylýan tradision bilimi dünýewi bilime birikdirip, hasam modernleşdirdi.

Okgunly ykdysady gal kynys üçin 10 müñ adamlyk ilatly nokatda azyndan 400 okuwçynuň başlangyç bilime gitmegi hökmény şert bolup durýarka, Ýaponiýada bu görkeziji «meýji restawrasiýasynyň» mejbury bilim syýasaty bilen birinji on ýyllykda 750-ä we birinji ýigrimi ýyllykda 882 okuwça yetirildi!

Netijede, Ýaponiýa bir asyr geçensoñ Günbatardan daşgaryn senagatlaşyp başarısan ýeke-täk ýurda öwrüldi...

Geleliň indi bize:

• **ÝALÑÝSLYK NÄMEDE?**

Marks Osmanlynyn galkynysyny Mithat paşadan tama etdi. Emma... Soltan Abdylhamyt II Mithat paşany diñe sürgüne ýollamak bilen çäklendirmedi, ony Taifde bogdurdy! Konstitusiýa gury hyýala öwrüldi.

Abdylhamyt II propoganda-halk bilen gatnaşyk guramakda aracy hökmünde ulanylýan tarykatlaryň barha ýaýramagyna we güýçlenmegine göz ýumdy!

Has soñra «rewolýusioner hereket» hökmünde taryh sahnasyna çykan ittihatçylaram «dünýewi hukuk sistemasyny» berkarar edip bilmedi. Herhal Marksýň çäklamasы dogry çykdy: ýurt harabalyga dönüp, ahyrynda-da çökdi...

Türk Renessansyny amala aşyran Atatürkden başga geçmişden sapak alan barmyka?

Seretseñizläň: bugün üns merkezinde ýene salgylanylýan çeşme halyna getirilen tarykatlar bar...

Üns merkezinde ýene akyl-paýhasy ýok eden tarykat bilimi-okuw maksatnamasy bar.

Üns merkezinde ýene häkimiýetiň howandarlygynda döredijilik ukyby bolmazdan barha baýaýan tarykat söwdasy bar, tarykat fondlary bar.

Üns merkezinee dünýewiligiň gol-ganaty bolan hukugy ele geçirgen tarykatlar bar.

Üns merkezinde ilata hyzmat ediş nokatlaryny dini guramalara baglamak isleyän halyfat gözlegi bar.

Progressiw-öñdebaryjy yslamy hurafalara bogup, millionlarça

musulmany fanatikleşdiren garaýış diňe bizi däl, Ýakyn Gündogary-da haraba öwrüp taşlamadymy nä?

Ýaponiýa, Hytaý, Günorta Koreýa bilen aramyzdaky ykdysady tapawudyň sebäbi şu dälmى? Ýalňış düşünje biziň yzagalaklygymyzyň esasy sebäbi dälmى?

Imperializme boýun egmezlik diňe **«ysläm gylyjyny»** somlanyň bilen bolmaz, akyl-paýhasy ýol-ýörelge edinen ylym-bilim, hukuk, ykdysadyýet, sungat bilen bolar! Sakallak Marksyň aýdýanam, ynha, şudur...

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 23.09.2020 ý.

Terjime eden: Guwanç MÄMILIÝEW. Publisistika